

7 Doelgericht en doelzoekend. Een case-study over het lezen van subsidie-aanvragen

Henk Pander Maat

Wie in korte tijd een subsidie-aanvraag moet beoordelen staat voor een planningsprobleem. Er is een aantal normen, vaak een redelijk groot aantal, die verschillen van aard en belang. Daarnaast is er een tekst, meestal van enige lengte, waarin een eventueel te subsidiëren activiteit wordt geschetst. Het beoordelend lezen zou men zich nu kunnen voorstellen als volgt: men leest eerst de tekst om zich een beeld van de activiteit te vormen, en vervolgens bezielt men per norm of de activiteit eraan voldoet. Als men een detail niet meer weet, kijkt men terug in de tekst.

Welnu, wanneer u de taak zo zou aanpakken, zouden er niet al te veel afgehandelde aanvragen uit uw handen komen. Het kan efficiënter. Hôe dat bijvoorbeeld mogelijk is, zal ik hieronder schetsen. Ik doe daarmee een eerste verslag van lopend onderzoek naar het lezen van subsidie-aanvragen.

1. Het kader van het onderzoek

Het theoretisch kader voor het onderzoek is beschreven in een net verschenen artikel (Pander Maat 1990), waarin een beschrijvingsmodel voor leestaken werd uiteengezet. Ik heb daar drie soorten data voor leestaakonderzoek genoemd:

- documenten, dat wil zeggen de gelezen teksten en de door de lezers geproduceerde kanttekeningen en teksten;
- uitspraken van betrokkenen over de taak;
- observatie van taakuitvoering in een natuurlijke omgeving, waarbij hardopdenkprotocollen vervaardigd kunnen worden.

In dit onderzoek heb ik alle drie de soorten data verzameld. Speciale aandacht zal ik echter besteden aan een interpretatie van de leesprotocollen. Deze interpretatie dient voor het maken van een *descriptieve taakanalyse*.

Het praktisch kader voor het onderzoek is het onderzoek naar communicatieve processen bij subsidieverstreking (zie Lentz 1991). Dit onderzoek heeft uiteindelijk ten doel adviezen te geven. Ik waag me hier echter nog niet aan een evaluatie van de leesprocessen, laat staan aan adviezen. Ik lever een voortopige procesbeschrijving.

Onderzoek naar het lezen van subsidie-aanvragen kan ook van belang zijn voor de evaluatie van de wijze waarop de gever voorlichtingstaken 'selecteren' en 'instrueren' uitvoert. Immers, leesonderzoek kan licht werpen op problemen met de kwaliteit van subsidie-aanvragen, en die lijkt deels afhankelijk van de voorlichting door de subsidiegever aan aanvragers. Ook op dit aspect kan ik hier helaas niet ingaan.

2. Dataverzameling

Ik rapporteer hier over vijf leesprotocollen die ik heb verzameld bij een subsidieverlenende organisatie. Het gaat om een organisatie die in opdracht van een ministerie een bepaald type voorlichtings- en bewustwordingsactiviteiten selecteert voor subsidie. Ik zal de organisatie verder aanduiden als GO (gever-organisatie). Naast jaarlijkse subsidies aan instellingen geeft GO ook subsidie aan eenmalige projecten. Om dit laatste type aanvraag ging het bij de protocollen. Bureau medewerkers met een bepaald specialisme krijgen de aanvragen op hun terrein binnen, en produceren daarover vrijwel zelfstandig adviezen aan het dagelijks bestuur van de organisatie, die meestal overgenomen worden.

Ik vond twee bureau medewerkers bereid, op hun werkplek in mijn bijzijn enkele aanvragen door te nemen. De aanvragen waren nog niet eerder gelezen. Het resultaat van het lezen kon twee vormen aannemen:

- een voortopig oordeel, uitmondend in het voornemen een positief of negatief advies te schrijven;
- een voortopig oordeel over een deel van de aanvraag en het voornemen om telefonisch nadere informatie in te winnen over andere delen van de aanvraag.

Deze oordelen en voornemens werden steevast genoteerd op de aanvraag in de vorm van een rijtje korte aantekeningen. Die bevatten dan gronden voor een negatief of positief oordeel, ofwel de vragen naar nadere informatie. Voor vijf aanvragen volgde ik het proces van het 'opslaan' van de aanvraagtekst tot het noteren van voortopig oordeel of 'opbel-voornemen'. De vijf protocollen duren bij elkaar drie uur en een kwartier.

Bij de afname werd de proefpersoon gevraagd de voor haar normale werkwijze te volgen. Het enige verschil met het gewone lezen was, dat de proefpersoon werd verzocht de tekst hardop voor te lezen, en na iedere alinea hardop na te denken. In de instructies werd gezegd dat 'iedere soort commentaar' op de tekst voor het onderzoek van belang was. Aldus werden redelijk tekstrijke protocollen verzameld¹. Meestal las men de tekst éénmaal door; eenmaal las men eerst grondig en daarna vluchtiger en commentariërend. Beide proefpersonen formuleerden na het eigenlijke lezen vlot een voortopig oordeel.

3. Eerste bewerking van de data

De opnames werden uitgeschreven, waarbij voor iedere gedachte-eenheid - in het algemeen besloeg die een syntactische eenheid - een nieuw segment werd gereserveerd. De segmenten zijn gecodeerd in termen van de bewerkingen die de lezer rapporteert. Daarbij is een voortopige codelijst ontwikkeld, die op dit moment met andere codeerders beproefd wordt. De lijst bevat de volgende interpretatie- en beoordelingsactiviteiten van de lezer:

- 1 *onbegrip constateren*
- 2 *tentatieve interpretatie van onduidelijke passage*
- 3 *herhalen of parafraseren van gelezen tekstelementen*
- 4 *markeren van tekstelementen (omcirkelen, onderstrepen, vraagteken zetten)*
- 5 *inferentie*
- 6 *vraag naar meer informatie over een punt in de tekst*

- 7 explicitering van specifieke voorkennis omtrent aanvrager, project e.d.
- 8 reactie op niet-inhoudelijke kenmerken van de tekst (stijl, lengte, indeling)
- 9 voorkomen m.b.t. een vervolghandeling (bijv. het opbellen van de aanvrager)
- 10 globale beoordeling van project als geheel en subsidieerbaarheid ervan
- 11 kwaliteitsbeoordelingen over aspecten van organisatie, projectactiviteiten of begroting
- 12 expliciteringen van beoordelingsnormen in een algemene formulering
- 13 'losse' beoordelingen, die gaan over bepaalde tekstuitspraken zonder directe relatie met kwaliteitsoordeel over project
- 14 metacommentaar, d.w.z. aankondigingen van uit te voeren handelingen of commentaar op uitgevoerde handelingen
- 15 uiteenzetting van procedures bij versturing en verwerking van aanvragen; hiermee anticipeerden de proefpersonen op informatiebehoeften van de proefleider.

Het codeersysteem is, hoewel sommige categorieën geïnspireerd zijn op ander onderzoek (met name Wouters en De Jong 1982), niet vanuit een theoretisch model ontworpen. Het gaat om een eerste overzicht van de diversiteit in commentaren die in de protocollen is aan te treffen.

4. Globale beschrijving van de leestaak

Als voorbereiding op de taakanalyse geef ik een omschrijving van de leestaak in termen van het model van Pander Maat 1990.

Over de *doelhandelingen* valt het volgende op te merken. Het gaat hier om het verwerven van kennis omtrent het beschreven project; deze kennisverwervings-handeling staat weer in het kader van een beoogde beoordeling van het project op zijn subsidieerbaarheid. Dat wil zeggen, bepaalde elementen van de verworven kennis vormen de input voor een beoordeling. Deze beoordeling, vastgelegd in korte aantekeningen, leidt later tot een concept-reactie die de subsidiegever de aanvrager doet toekomen. Het schrijven van dit concept werd niet geobserveerd, zodat we ons in de taakanalyse verder beperken tot de gang van kennisverwerving naar beoordeling.

De lezer die de taak uitvoert voldoet natuurlijk aan vrij specifieke voorwaarden. De doelhandeling vergt namelijk bijzonder veel voorkennis. De twee belangrijkste onderdelen van die voorkennis betreffen activiteiten en organisaties op het subdieterrein enerzijds en subsidiënormen anderzijds.⁷

De tekst van de aanvraag is enigermate gestandaardiseerd door het uitvaardigen van gedetailleerde voorschriften voor projectbeschrijvingen. Deze blijken overigens alleen geheel te worden opgevolgd door 'nieuwe' aanvragers. Bekende aanvragers hanteren een eigen opbouw, zonder dat dit problemen oplevert.

De *cognitieve handelingen* die de lezer op de tekst uitvoert zijn natuurlijk niet direct te observeren. Het protocol bevat wel *tussentijdse mentale deelrepresentaties* die het produkt van die leeshandelingen vormen (zie Ericsson 1988, 298 e.v.), voorzover dat in het werkgeheugen bewuste aandacht krijgt⁸.

Uiteindelijk dienen de deelrepresentaties voor de vorming van de *beoogde representatie* van de tekst. Die beoogde representatie wordt nergens als geheel geverbaliseerd. Wel wordt aan het eind van het lezen een voorlopig oordeel gefor-

muleerd, dat ook *extern* wordt *vastgelegd* in de vorm van enkele korte aantekeningen. Voorzover dit oordeel nu niet bestaat in vragen om nadere informatie, kan men ervan uitgaan dat dit oordeel berust op een representatie die de lezer minder bevredigend acht. Deze beoogde-en-gerealiseerde representatie zal ik hieronder trachten te reconstrueren uit het eindoordeel en de on-line-verbalisaties die daarmee verband houden.

Tot zover een globale *beschrijving* van de leestaak. Ik doe nu de eerste stappen op weg naar een *descriptieve taakanalyse*. Daartoe zal ik trachten de inhoud van het protocol op plausibele wijze in verband te brengen met operaties die gezien het doel van de leestaak op enig moment uitgevoerd moeten worden⁴. Ik zal hieronder dus een punt van de leestaakbeschrijving verder uitwerken in de richting van een taakanalyse: de relatie tussen de tussentijdse deelrepresentaties en de beoogde representatie.

5. De doelgerichtheid van het leesproces: kader voor onderzoek

Hoe verloopt nu de gang van kennisverwerving naar beoordeling? En wat moet precies verstaan worden onder *beoogde representatie*?

Laten we beginnen met een iets preciezere versie van de leestaakbeschrijving hierboven. Ik ga ervan uit dat de beoogde representatie het resultaat van een proces van selectie en beoordeling op het geheel van tekstuele informatie T, waaruit vier verzamelingen resulteren, te weten I, RI, DO en O:

- T: Tekstuele presentaties van informatie-elementen
 I: mentale presentaties van informatie-elementen uit de tekst
 RI: representaties van Relevante Informatie-elementen, dat wil zeggen van elementen die relevant zijn voor het oordeel over het project
 DO: de representaties van Deel-Oordelen over de elementen van RI
 O: het voorlopig eindoordeel over de aanvraag gezien DO⁵.

Vallen de eerder genoemde vijftien bewerkingen in het protocol nu in verband te brengen met de hier genoemde verzamelingen? Op het eerste gezicht is dat zeker het geval. Om te beginnen kunnen de codes 1 en 2, die gaan over tekstbegrip, worden gezien als bewerkingen in het kader van de vorming van I. Daarnaast zien we de lezer elementen uit de tekst herhalen (code 3), er inferenties over maken (5), of gedeelten uit de tekst markeren (4). In die gevallen kunnen we veronderstellen we dat we te doen hebben met RI-elementen. Er zijn ook vragen om meer informatie (6), en die zouden we als verwijzingen naar 'ongevulde' RI-elementen kunnen zien, zeker wanneer ze worden verbonden aan voornemens tot vervolghandelingen (9). Ten slotte is er een aantal beoordelende codes (10, 11 en 12)⁶, die we als mogelijke DO-elementen kunnen zien. Het eindoordeel O zelf is de meest algemene beoordelende uitspraak, die aan het slot van het protocol te vinden is.

Keren we nu terug naar ons allereerste vermoeden over de taakuitvoering: iemand leest eerst alles, en past er daarna een voor een de normen op toe. Dat vermoeden is, ietwat genuanceerd, te zien in het volgende procesverloop, dat vier stappen telt:

stappen: 1 2 3 4
 verzamelingen: $T \rightarrow I \rightarrow RI \rightarrow DO(RI) \rightarrow O[DO[RJ]] = BR$

Figuur 1. Lineair procesverloop voor beoordeelend lezen

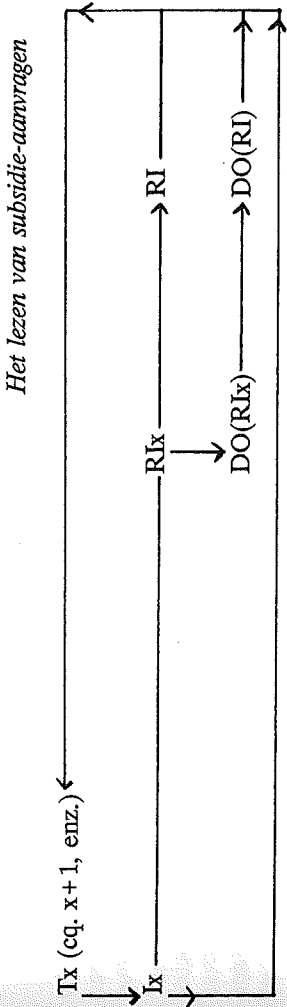
$A \rightarrow B$ = een operatie van selectie en beoordeling met input A en output B

Als beoogde representatie (BR) geldt $O(DO)RI$, dat wil zeggen 'het oordeel dat wordt gevormd op basis van de deelopdelen over RI-elementen'. Als bestanddeel van BR gelden dus ook de elementen die voorwaardelijk zijn gerelateerd aan het oordeel.

Een blik op de protocollen leert echter dat dit schematische verloop niet overeenkomt met de realiteit. Daarbij zien we af van stap 1, waarover op basis van protocollen weinig uitspraken zijn te doen. We gaan er voorslagnog vanuit dat alle T-elementen op enig elementair niveau verwerkt worden in I-elementen worden omgezet. Bij de stappen 2, 3 en 4 zijn echter opvallende observaties te doen. Immers, het blijkt dat de vorming van RI, DO en O niet pas volgt nadat I is voltooid. De selectie van een element Ix als relevant element RIx vindt veelal direct na de eerste lezing van het element plaats. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de aandacht die aan sommige tekstdelen wordt besteed in termen van inferenties, markeringen, parafrases en vragen om meer informatie, zonder dat die aandacht voortkomt uit de onbegrijpelijkheid van het tekstdeel in strikte zin. Ook vindt de vorming van deelopdelen $DO(RIx)$ - veelal direct plaats: beoordelende uitspraken duiken al heel snel in het protocol op.

De RI-selectie en DO-vorming op weg naar de beoogde representatie lijken dus al 'on-line' plaats te vinden. Maar het omgekeerde geldt niet: niet alle on-line verbalisaties betreffen reeds BR-elementen. Dat blijkt uit het feit dat sommige verbalisaties op geen enkele wijze met het eindoordeel in verband te brengen zijn.

Op basis van het voorgaande lijkt de volgende bijgestelde weergave van het proces mogelijk (zie Figuur 2). De lezer leest een element Tx, en vormt daaruit een element Ix. Zij bepaalt vervolgens of dit element relevant is. Zo nee, dan laat zij het verder buiten beschouwing en gaat naar het volgende element. Zo ja, kent ze het element de status RIx toe, waarbij het zo nodig verder bewerkt wordt, bijvoorbeeld door parafrases en inferenties. Er volgt evenueel reeds een oordeel $DO(RIx)$. Vervolgens wordt RIx of het eventuele $DO(RIx)$ opgenomen in de beoogde representatie die 'in opbouw' is, bestaande uit de verzamelingen RI en $DO(RI)$. Ten slotte gaat de lezer dan naar een nieuw element $T(x+1)$. In een eenvoudig schema valt dit procesverloop als volgt weer te geven:

Figuur 2. Gecorrigeerd procesverloop voor beoordeelend lezen: voorlopige schets

In de linker twee kolommen van Figuur 2 is het leesproces in engere zin afgebeeld, waarin telkens nieuwe tekstdelen verwerkt worden. In de rechterkolom vindt, tijdens dit leesproces, de geleidelijke vorming van BR plaats. Als er geen nieuw element T meer is, vormt de lezer op basis van de nu voltooide verzamelingen RI en $DO(RI)$ zijn oordeel: $O(DO(RI))$.

Er ontstaat tijdens het leesproces dus enig 'afval'. Toch is een belangrijk deel van de verbalisaties in de protocollen direct dan wel indirect relevant voor BR, zoals ik hieronder in twee voorbeelden wil laten zien. De vraag die in de voorbeeldanalyses centraal staat is, hoe de lezer te werk gaat bij het selecteren en beoordelen van RI-elementen. Meer in het bijzonder is het de vraag hoe zij erin slaagt deze elementen reeds bij de eerste lezing te selecteren en deels te beoordelen.

6. De doelgerichtheid onderzocht: voorbeelden

Een van de protocollen betreft een aanvraag van een organisatie die reeds een 'gewone' jaarsubsidie heeft bij O. Dat wordt direct vastgesteld bij het lezen van het briefhoofd van de aanbiedingsbrief. Ik citeer:

- [1] De X-beweging is dus al een aantal jaren binnen mijn pakket. (...)
 Als ik dit zo zie zeg ik 'Hè, ze hebben een jaarsubsidie, komen ze ook tussendoor met een DB-tje?' (dat is een kleine aanvraag, hpm) Dat is natuurlijk niet gebruikelijk, tenzij de actualiteit etcetera etcetera. (...) Dus die moeten goed beslagen ten ijs komen willen ze daar nog eens extra geld voor krijgen.

Op deze manier is het eerste *lezers-issuë* reeds geformuleerd: is dit project van de X-beweging actueel genoeg om een extra bijdrage te rechtvaardigen bovenop de jaarsubsidie?

In de eerste alinea van de aanvraag wordt vervolgens gezegd dat de subsidie bestemd is voor een speciale bijlage van de A-krant, het blad van de aanvrager de A-beweging, die moet gaan over literatuur uit land L. De lezer formuleert naast het eerste nu ook een tweede issue.

- [2] Hier zijn dus twee problemen, enerzijds is het iets waarin je moet kijken in hoeverre een jaarproject alsnog een keer extra subsidie zou ontvangen voor iets, aan de andere kant hebben we een nogal strikt drukwerkbeleid.

Dit 'drukwerkbeleid' houdt in dat GO van aanvragers eist dat publikaties als deze krant zichzelf uit de verkoop moeten bedruipen, tenzij de inhoud of de bereikte doelgroep geheel nieuw zijn. Het issue is dus: is de inhoud of de doelgroep van de krant nieuw genoeg om een uitzondering op het drukwerkbeleid te maken? Dit issue deelt met het eerste issue overigens het element van beoordeling op nieuwswaarde.

Deze twee issues gaan nu functioneren als criterium bij de selectie van RI-elementen. Ze blijken vaak aan de orde te zijn in het vervolg van het protocol⁷, niet alleen in de vorm van beoordelende uitspraken, maar ook in andere bewerkingen van informatie-elementen uit de tekst. Enkele voorbeelden van verbalisaties rond het eerste issue (twee beoordelingen en een vraag naar meer informatie):

[3] (Na de vaststelling dat de belangstelling voor literatuur uit land L de laatste jaren sterk is toegenomen.)
Dan denk ik 'ja precies, klopt, klopt, klopt, wat is dan de noodzaak om voor jullie nog een keer extra geld uit te ((onverstaanbaar))'.

[4] (Na een uitspraak over het feit dat het politieke systeem in land L ontmanteld is, en dat de A-krant wil anticiperen op de nieuwe thema's die daaruit voortvloeien.)
Dat is uiteraard logisch, maar eigenlijk ook de taak van een krant als de A-krant.

[5] (In de begroting bij het element 'distributiekosten':)
Wat voor meer distributiekosten hebben ze nu dan ze normaliter voor de A-krant hebben?

Enkele verbalisaties rond het tweede issue, met het type bewerking tussen vierkante haken:

[6] (Na de uitspraak dat de krant gratis is:)
Dat is 'm dus, gratis. <herhaling> (Omcirkelt dit woord en zet er in de kantlijn een uitroepteken naast.). <tekstmarkering> Dan moeten we wel even weten waarom zij dat willen. <vraag naar meer informatie>

[7] (Kort hierna, na de mededeling dat de krant advertenties bevat:)
Ook nog's, dus we krijgen ook advertentiekosten terug. <inferentie> Want voor advertenties wordt betaald. <ondersteuning inferentie>

De term *issue* betekent hier 'toetsvraag', net als in de stock issue-leer (zie Braet 1984). Hier zijn echter niet zowel zender als ontvanger op dezelfde issues georiënteerd. Het gaat hier om specifieke lezers-issues.

Nu is het besproken protocol extreem in die zin dat er expliciet toetsvragen geformuleerd worden waarop in de loop van het leesproces wordt teruggekomen. Daardoor zijn de verbalisaties rond die issue direct herkenbaar als BR-relevant.

Maar in andere protocollen kunnen 'lezersthema's' onderkend worden, zij het niet in de expliciete vorm van issues. Daarbij gaat het om aspecten die het project meer of minder aantrekkelijk maken, en waarop de lezer meerdere malen, naar aanleiding van verschillende tekstinhouden, terugkomt. Het aspect is ook al in een

vrij vroeg stadium van het leesproces geïntroduceerd. Ik noem die aspecten voorlopig *aandachtpunten*, en die term moet hier letterlijk worden opgevat: het gaat om punten die bijkens het protocol de speciale aandacht van de lezer hebben.

Een voorbeeld. Een van de aanvragen heeft betrekking op de scholing van de leden van een jongerenvereniging van een politieke partij - verder: de JP - ten aanzien van een thema T dat op het terrein van GO ligt. In het leesprotocol wordt een aantal keren met waardering teruggekomen op de wijze waarop de JP bezig is met thema T.

[8] (In de eerste alinea van de begeleidende brief staat dat de aanvrager samen met de JP een vormings- en scholingsprogramma heeft gepland, gericht op het door de JP dit najaar te organiseren congres over T. De lezer zegt:)
Nou daar leer ik dus uit dat de JP redelijk actief aan de gang is om standpunten over T te formuleren.

[9] (Na gelezen te hebben dat de aanvrager bereid is nadere toelichting te komen geven, eventueel samen met de verantwoordelijke persoon in de JP:)
Nou dat is dus prettig dat in ieder geval ook in de JP een persoon verantwoordelijk is voor dat programma.

[10] (Na gelezen te hebben dat T het thema vormt van een van de drie landelijke congressen van JP, en uitgewerkt zal worden in een concept-resolutie voor dat congres:)
Dit vind ik dus belangrijk omdat dat betekent dat zo'n dag ook beleidsmatig z'n invloed zal hebben. (Onderstreept 'concept-resolutie'.)

[11] (Na het lezen over de wijze waarop de resolutie zal worden vastgesteld en verspreid:)
Het blijkt dat het toch binnen zo'n JP nu een serieuze aangelegenheid is om daar iets mee te doen. Met T, dat er een standpunt moet komen. En dat ze dus dat ook zullen uitdragen.

[12] (Na gelezen te hebben dat er een begeleidende nota zal komen:)
Dus ze ((onverstaanbaar)) ook een nota uitbrengen. (Onderstreept 'de nota en de resolutie'.)

Het aandachtspunt valt hier als uitspraak te formuleren: de JP is serieus bezig met een standpunt over T. Die uitspraak wordt steeds meer onderbouwd in commentaren op die elementen uit de tekst waaruit iets valt op te maken over de mogelijke beleidsmatige 'impact' van de activiteiten waartoe het scholingsproject de voorbereiding vormt⁸. Het aandachtspunt selecteert met name die elementen als RI- en DO(RI)-elementen waaruit positieve uitspraken omtrent die impact af te leiden zijn.

De positieve consequenties van deze uitspraak voor de beoordeling van het project zijn onmiskenbaar. Dat is in dit geval extra duidelijk omdat vlak na het commentaar uit fragment [12] blijkt dat de beoordelaar wenst af te zien van een bezwaar tegen de aanvraag. Het betreft hier de regel dat organisaties als de JP in principe zelf de kosten van hun standpuntbepaling moeten betalen:

[13] Nou ja als het moet dan moet het. ((onverstaanbaar)) moet niet een argument voor de JP worden om het dan niet te doen.

En later, bij het overwegen van het feit dat de kosten de grens voor kleine projecten lijken te overschrijden, zegt de beoordelaar:

[14] Het lijkt mij een beetje moeilijk wat ik daarmee moet. Aan de ene kant denk ik dan het is belangrijk dat er binnen de JP wat gebeurt. (Volgt uiteenzetting over de mogelijkheid om iets op de kosten af te dingen.)

7. Discussie

Ik kom tot enkele conclusies. Het is nu duidelijk dat men zich subsidiebeoordeling niet moet voorstellen als het toepassen van een vaste reeks normen op een geheel gelezen aanvraag. Welke normen relevant zijn, hangt af van de aanvraag in kwestie. En de beoordelaar ziet al lang voordat hij de tekst uit heeft waar het voor deze aanvraag 'op aankomt' in termen van relevante informatie-elementen en daarop toepasbare beoordelingsnormen. Zij wordt daarbij uiteraard geholpen door specifieke voorkennis.

Het gedrag van deze lezers is zowel doelgericht als 'doelzoekend'. De lezer begint met een globaal leesdoel, het beoordelen van de aanvraag. Maar zodra zij begint met lezen, start een nadere invulling van dit doel, door middel van het zoeken van specifiekere doelstellingen. Een issue of een aandachtspunt is namelijk te zien als een tussendoel dat zij zich stelt. Het vormt een leidraad bij het selecteren van informatie en bij het vormen en onderbouwen van oordelen over de aanvraag. Ik heb voorlopig geen reden om aan te nemen dat bij de vorming van het issue of aandachtspunt de beslissing over toekennen of afwijzen reeds genomen zou zijn.

Belangrijk is verder dat een lezer die een issue of aandachtspunt heeft gekozen, zich enigszins losmaakt van de tekst. Zij heeft nu namelijk criterium in handen bij de beoordeling van de relevantie van informatie. Dat betekent enerzijds dat passages die niet tot de relevante informatie behoren, minder aandacht krijgen. Anderzijds wordt actief naar wél relevante informatie gezocht: issues worden ook aan de orde gesteld op plaatsen waar de tekst dat niet expliciet doet. De voorbeelden hierboven maken dat al enigszins duidelijk, omdat nogal uiteenlopende tekstthema's in het protocol naar dezelfde issues en aandachtspunten leiden. Hoe 'buigzaam' het tekstmateriaal hier in handen van de lezer is, moet nog verder onderzocht worden. Duidelijk is slechts, dat de standaardopbouw van de gemiddelde subsidie-aanvraag (informatie over organisatie - achtergrond project - beschrijving project - begroting) niet leidt tot een beoordeling die stap voor stap deze thema's afwerkt.

Kortom, er is reden om te aan te nemen dat een subsidie-aanvraag iets efficiënter wordt beoordeeld dan het nogal rechtlijnige vermoeden dat aan het begin van deze lezing werd geopperd. Dit resultaat moet natuurlijk worden onderbouwd in meer protocolanalyses, waarbij een zekere beoordelaarsovereenstemming vereist is. Mocht dit lukken, dan opent het een interessant perspectief. Het lijkt immers waarschijnlijk dat het verschijnsel van doelspecificatie ook van belang is bij de uitvoering van complexe beoordelende leestaken in andere contexten. Gezien de enorme lacune die

het onderzoek naar lezen op dit punt te zien geeft, zeker vergeleken met het schrijfonderzoek, lijkt descriptief onderzoek op dit terrein meer dan gewenst.

Noten

1. De lengte van de protocollen, exclusief de eenmaal hardop voorgelezen tekst, varieert van 1738 tot 4760 woorden; en de verhouding tussen de lengte van het protocol en die van de tekst zelf varieerde van 1,48 tot 2,46.
2. Voor het onderzoek naar beide typen voorkennis vormt het protocol een onmisbare bron, omdat we hier het gebruik van deze kennis direct kunnen observeren. Het gaat in dit verband vooral om de code *voorkennis expliciteren*; maar voorkennis speelt natuurlijk ook een rol bij inferenties en andere codes. De beoordelingsnormen kunnen uit beoordelende uitspraken en normexpliciteringen in het protocol worden afgeleid.
3. Het begrip van de tekst, voorzover dat soepel verloopt, is in het protocol onzichtbaar (Ericsson 1988). Daarbij komt, dat het almegeewijs aanbieden van de tekst met name het verbaliseren van deelrepresentaties van hogere orde uitlokt, die al resultaat zijn van macroprocessen.
4. Er is wel gesuggereerd dat voor het interpreteren van protocollen een volledig inzicht in de uitgevoerde taak nodig is (Dobrin 1986). Naar mijn mening is dat voor niet alleen voor vele interessante taken onmogelijk, maar is het ook niet noodzakelijk. Nodig is slechts een plausibele taakbeschrijving, en een weloverwogen koppeling van verbalisaties uit het protocol aan elementen uit die taakbeschrijving. Van de verbalisaties die niet gekoppeld kunnen worden, moet duidelijk zijn welke aard ze hebben, en waarom ze eventueel in verdere analyses buiten beschouwing blijven. Om die reden worden de protocollen eerst volledig gecodeerd.
5. Bij twee van de vijf aanvragen formuleerde de lezer slechts een gedeeltelijk oordeel, samen met een voornemen tot verdere telefonische informatieverzameling.
6. Die beoordelingen gaan soms weer gepaard met tekstmarkeringen.
7. Deze twee issues domineren het protocol zodanig, dat - 62 % (38 van de 61) van de verbalisaties in de leesronde ermee in verband te brengen is.
8. Dit aandachtspunt is minder prominent in kwantitatieve zin: 20 % (14 van de 68) verbalisaties van de codes uit de eerste leesronde is ermee in verband te brengen.
9. Van Duyne (1983) heeft in onderzoek naar het nemen van beslissingen door officieren van justitie al eerder gewezen op deze twee soorten 'selectiviteit'. Hij spreekt van *informatievermalling* resp. *informatie-uitbreiding* (o.c. 104).

Literatuur

- Braet, A.
1984 Academic debate in de Verenigde Staten: theorie en praktijk. In: *Tijdschrift voor Taal- en Letterkunde* 5 (1983), 201-215.
- Ericsson, K.A.
1988 Concurrent verbal reports on text comprehension: a review. In: *Text* Vol. 8, 295-326.
- Duyne, P.C. van
1983 *Beslissen in eenvoud. Hoe officieren van justitie over strafzaken beslissen*. Gouda, D.N.
- Dobrin, D.N.
1986 Protocols once more. In: *College English* 48, 713-725.
- Lenz, L.R.
1991 Communiceren over subsidies. In deze bundel.
- Pander Maat, H.
1990 Leestaken in beroepsituaties. In: *Tijdschrift voor Taal- en Letterkunde* 12, 161-179.
- Wouters, L., & T. de Jong
1982 Hardop denken tijdens tekstbestudering. In: *Tijdschrift voor Onderwijsresearch* 7, 60-75.